

УДК 373.2.011.3-051:[005.336.4:005.591.6]

Алеко О.А., Кутепова Г.О.

Державний вищий навчальний заклад
«Донбаський державний педагогічний університет»

ІННОВАЦІЇ У ФОРМУВАННІ ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ ВИХОВАТЕЛЯ В РЕАЛІЯХ ВИМОГ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

Анотація. У статті досліджено роль інновацій у формуванні педагогічної майстерності вихователя. Надамо аналіз дефініцій «Інновації», «Інноваційність», «Інноваційна педагогічна діяльність», компоненти готовності вихователя до інноваційної педагогічної діяльності. Подано погляди сучасних дослідників щодо оновлення вимог до особистості вихователя в час реформування національної системи освіти. Проведено паралель між новітніми вимогами до особистості вчителя нової школи і сучасними вимогами до вихователя закладу дошкільної освіти. Означено ключові компоненти формули нової української школи. Проаналізовано форми практичної роботи з кадрами з метою подолання антиінноваційних бар'єрів.

Ключові слова: вихователь закладу дошкільної освіти, реформування освіти, нова українська школа, педагогічні інновації, педагогічна майстерність.

Alieko Oksana, Kutieпова Hanna

Donbass State Pedagogical University

INNOVATIONS IN THE FORMATION OF PEDAGOGICAL MASTERY OF AN EDUCATOR IN THE REALITIES OF THE NEW UKRAINIAN SCHOOL REQUIREMENTS

Summary. The role of innovations in the formation of the pedagogical mastery of an educator is investigated in the article. The analysis of definitions of "Innovation", "Innovativeness", "Innovative pedagogical activity" and the components of the educator's readiness for innovative pedagogical activity are provided. The views of the modern researchers regarding the updated requirements to the personality of the educator in time of reformation of the national system of education are given. A parallel is conducted between the newest requirements to the personality of the new school teacher and the modern requirements to the educator of an establishment of preschool education. The key components of the formula of new Ukrainian school are marked. The forms of practical work with the staff are analyzed in order to overcome the antiinnovative barriers. By introducing the innovations, an establishment of preschool education is able to compete at the market of the educational services. Embodiment of the newest ideas in the practice of work not only depends on the resources, but also on the innovative possibilities of teachers. Professional readiness of the educator to the innovative activity is not only the appropriate result of the special preparation, self-training and self-education, permanent engaging into the innovative processes in the workplace, but also a way to increase the level of the pedagogical mastery. The aim of this article is to analyze the influence of innovations on the formation of the pedagogical mastery of the educator of a preschool education establishment in the context of the new Ukrainian school requirements. The prospects of further researches are expected to be in the development of productive, original forms and methods of co-operation and communication of the educators of the preschool education establishments and the teachers of new Ukrainian school with the aim of achieving of the proper level of the consistency in the work of specialists.

Keywords: educator of a preschool education establishment, reformation of education, new Ukrainian school, pedagogical innovations, pedagogical mastery.

Постановка проблеми. Швидкість змін, що відбуваються в житті суспільства і системі дошкільної освіти, висувають перед вихователями закладів дошкільної освіти вимоги, задоволення яких потребує здатності до постійного вдосконалення та підвищення рівня педагогічної майстерності, вміння знаходити в роботі з дітьми нові ресурси, спроможність впроваджувати інноваційні технології.

За допомогою введення інновацій заклад дошкільної освіти здатен конкурувати на ринку освітніх послуг. Втілення новітніх ідей у практику роботи залежить не тільки від ресурсних, а насамперед від інноваційних можливостей педагогів. Професійна готовність вихователя до інноваційної діяльності є не тільки закономірним результатом спеціальної підготовки, самонавчання й самоосвіти, виховання й самовиховання; постійного залучення до інноваційних процесів на робочому місці, але й засобом підвищення рівня його педагогічної майстерності.

Сьогодні постає нагальна потреба в сучасних педагогах, здатних вносити в свою діяльність творчі, інноваційні ідеї, запроваджувати нововведення. На думку О. Кононко, сучасний вихователь – це передовсім педагог-новатор, який відчуває нові життєві тенденції, тримає руку на пульсі часу, добре орієнтується у пріоритетах сучасності, спрямований на майбутнє, творчо ставиться до своєї професійної діяльності [7].

З 1 вересня 2019 року в Україні розпочався не лише новий навчальний рік, але й черговий етап впровадження масштабної реформи середньої освіти. Ця реформаторська ініціатива вже добре відома як нова українська школа (НУШ). Шлях змінам було відкрито восени 2017 року, у 2017/2018 навчальному році нові стандарти тестували у 100 школах по всій країні, а в 2018/2019 всі українські першокласники почали навчатися за новою системою. У зв'язку з реформуванням початкової освіти, з переходом нової школи на новий зміст, структуру і тривалість навчання актуалізується проблема рефор-

мування системи дошкільної освіти та врахування вимог нової української школи в практиці роботи сучасних вихователів.

У системі безперервної освіти, що розбудовується в Україні, вихідною ланкою становлення і розвитку особистості майбутнього повноправного громадянина держави є дошкілля.

Провідні принципи української системи дошкільної освіти задекларовано в низці загальнодержавних нормативних документів (Закони України «Про освіту», «Про дошкільну освіту», Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012–2021 роки, Концепція дошкільного виховання в Україні, Базовий компонент дошкільної освіти (2012 р.), Національна програма виховання дітей і учнівської молоді в Україні), які наголошують на необхідності створення відповідних умов для вдосконалення та реформування дошкільної ланки освіти, що забезпечує наступність між дошкіллям і школою.

У сучасних умовах розвитку освіти спостерігається зміна її філософії: над адаптаційною філософією починають домінувати критично-креативні течії, які надають перевагу освіті, побудованій на засадах суб'єкт-суб'єктних відносин. Це результат одночасних політичних і суспільно-економічних змін. Звідси актуальним стає пошук рішень, що сприяють формуванню динамічного, конкурентоспроможного фахівця, з критичною та творчою позицією.

Неможливо уявити собі реформування освіти без реформування та змін особистості педагога, який є центром освітньої системи та якому належить бути вихователем громадянина третього тисячоліття.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

За переконанням видатних сучасних науковців (В. Абраменкова, І. Богданова, Н. Гавриш, Н. Захарова, І. Зверева, І. Кон, О. Кононко, К. Крутій, В. Кудрявцев, В. Кузь, С. Курінна, С. Литвиненко, Т. Поніманська, І. Рогальська, Д. Фельдштейн та ін.) дошкільна освіта є першою ланкою системи неперервної освіти, що поряд із сімейним вихованням закладає основи соціокультурного становлення особистості; забезпечує формування комплексу ключових компетентностей (фізичної, психологічної, соціальної), можливість адаптації до унормованого існування серед людей; формує ціннісне ставлення до світу, озброює елементарною наукою і мистецтвом життя.

Мета сучасної дошкільної освіти і кожного фахівця цієї галузі – не дати дитині багаж знань, а навчити їх здобувати. З дошкільного віку дитина має оволодіти способами здобуття потрібної інформації, вміннями аналізувати, систематизувати, розуміти причини і робити висновки, що знадобляться їй у подальшому житті. Саме такі завдання стоять перед педагогами закладів дошкільної освіти.

Сучасна система дошкільної освіти потребує радикального переосмислення сформованого підходу до професійної діяльності педагога та рівня сформованості його педагогічної майстерності. Дошкільному закладу потрібен педагог, здатний самостійно планувати, організувати педагогічно доцільну систему роботи, а не просто виконувати посадові обов'язки. Сучасним дітям потрібні сучасні педагоги, педагоги-нова-

тори, здатні вносити у власну діяльність прогресивні ідеї, запроваджувати інновації, винаходити щось корисне, нестандартне, генерувати нове. Найважливішими вимогами, що висуваються до педагога, є: любов до дітей, гуманістична спрямованість, наявність фахових знань, широка ерудованість, педагогічна емпатія, високорозвинений інтелект, високий рівень загальної культури та моральності, професійне володіння інноваційними освітніми технологіями.

Чимало вітчизняних досліджень присвячено особистості вихователя, формуванню його професійної компетентності та педагогічної майстерності, кваліфікаційним і особистісним якостям особистості вихователя (Л. Артемова, Г. Беленька, Дичківська, Л. Загородня, Н. Калініченко, Е. Карпова, Ю. Косенко, М. Лещенко, В. Майборода, Т. Поніманська, О. Сухомлинська, М. Собчинська, С. Тігаренко та ін.). Вчені наголошують на неможливості професіоналізації педагога і входження його в інноваційний режим роботи без творчого самовизначення, в якому провідну роль відіграє його налаштованість на підвищення рівня власної педагогічної майстерності, отже на самовдосконалення, самоосвіту, саморозвиток, без чого неможливе забезпечення нової якості освіти [4].

Мета статті: проаналізувати вплив інновацій на формування педагогічної майстерності вихователя закладу дошкільної освіти в контексті вимог нової української школи.

Виклад основного матеріалу дослідження. Розробники концептуальних засад реформування початкової освіти означили формулу нової школи, яка складається з дев'яти ключових компонентів:

- умотивований учитель, який має свободу творчості й розвивається професійно;
- педагогіка, що ґрунтується на партнерстві між учнем, учителем і батьками;
- новий зміст освіти, заснований на формуванні компетентностей, потрібних для успішної самореалізації в суспільстві;
- орієнтація на потреби учня в освітньому процесі, дитиноцентризм;
- сучасне освітнє середовище, яке забезпечить необхідні умови, засоби і технології для навчання учнів;
- наскрізний процес виховання, який формує цінності;
- нова структура школи, яка дає змогу добре засвоїти новий зміст і набути компетентності для життя;
- децентралізація та ефективне управління, що надасть школі реальну автономію;
- справедливий розподіл публічних коштів, який забезпечує рівний доступ усіх дітей до якісної освіти [9].

За нашим переконанням всі перелічені ключові компоненти формули нової школи мають бути реалізовані і в сучасному закладі дошкільної освіти.

В умовах здійснення Концепції «Нова українська школа» особливо важливого значення набуває інноваційна діяльність педагогів, яка характеризується системним експериментуванням, апробацією та застосуванням інновацій в освітньому процесі.

Таким чином, вважаємо за доцільне перейти до аналізу дефініцій «Інновації», «Інноваційність» та «Інноваційна педагогічна діяльність».

Отже, **педагогічні інновації** – це результат творчого пошуку оригінальних, нестандартних рішень різноманітних педагогічних проблем. Прямим продуктом інновацій є: нові навчальні технології, оригінальні виховні ідеї, форми та методи навчання, нестандартні підходи в управлінні. Побічним продуктом інновацій є: зростання педагогічної майстерності вихователя і керівника, їх рівня культури, мислення, світогляду.

Інновації в освіті прийнято ділити на такі групи:

- Інновації в змісті навчання і виховання особистості;
- Інновації у формах і методах навчання і виховання;
- Інновації у технологіях навчання і виховання;
- Інновації у змісті, формах і методах управління ЗДО;
- Інновації у структурі організації діяльності ЗДО.

Вітчизняні науковці розглядають **інноваційну педагогічну діяльність** як особливий вид творчої діяльності, спрямований на оновлення системи освіти. Така діяльність є наслідком активності людини, що виявляється не стільки у пристосуванні до зовнішнього середовища, скільки у перетворенні його відповідно до особистих і суспільних потреб та інтересів. Педагог в інноваційному педагогічному режимі є дослідником власної особистості та діяльності тих, кого він навчає і виховує [2].

Сучасна дослідниця Ілона Дичківська розглядає **інноваційність** не тільки як налаштованість на сприйняття, продукування і застосування нового, а насамперед як відкритість. Стосовно особистісного чинника педагогічної діяльності це означає:

- 1) відкритість вихователя до діалогічної взаємодії з вихованцями, яка передбачає рівність психологічних позицій обох сторін;
- 2) відкритість культурі й суспільству, яка виявляється у прагненні педагога змінити дійсність, дослідити проблеми та обрати оптимальні способи їх розв'язання;
- 3) відкритість свого «Я», власного внутрішнього світу, тобто організація такого педагогічного середовища, яке сприяло б формуванню і розвитку образу «Я» [4].

Інноваційною педагогічною діяльністю займається багато творчих педагогів, серед яких умовно можна виокремити три групи:

- 1) педагоги-винахідники, які приходять до нового в результаті власних пошуків;
- 2) педагоги-модернізатори, що вдосконалюють і по-новому використовують елементи створених систем задля позитивного результату;
- 3) педагоги-майстри, які швидко сприймають і досконало використовують як традиційні, так і нові підходи та методи.

Діяльність педагогів, що належать до цих категорій, утворює інноваційний педагогічний потік, який збагачує практику новими ідеями, новим змістом і новими технологіями [4].

Багато проблем, що постають перед педагогами в умовах інноваційного режиму, пов'язано з недостатнім рівнем їх готовності до інноваційної діяльності. Результативність інноваційної діяльності педагога залежить, як від рівня його професійної майстерності, так і від позитивної «Я» – Концепції, особистої готовності розпочати перетворення освітнього процесу.

Дослідниця І. Дичківська в структурі готовності до інноваційної педагогічної діяльності виокремлює сукупність компонентів, а саме: мотиваційний, когнітивний, креативний і рефлексивний, які взаємообумовлені та пов'язані між собою.

Мотиваційний компонент готовності до інноваційної педагогічної діяльності виражає усвідомлене ставлення педагога до інноваційних технологій та їх ролі у розв'язанні актуальних проблем педагогічної освіти. Позитивну мотивацію педагога до інноваційної діяльності засвідчує задоволення таких його особистісних і професійних потреб, як створення і застосування нового, підвищення педагогічної майстерності, подолання професійних труднощів. Використання інноваційних технологій багато хто з педагогів вважає єдиним важливим мотивом особистісного і професійного самоствердження.

Когнітивний компонент готовності до інноваційної педагогічної діяльності об'єднує сукупність знань педагога про суть і специфіку інноваційних педагогічних технологій, їх види та ознаки, а також комплекс умінь і навичок із застосування інноваційних педагогічних технологій у структурі власної професійної діяльності. Цей компонент є результатом пізнавальної діяльності. Його характеризує обсяг знань (ширина, глибина, системність), стиль мислення, сформованість умінь і навичок педагога.

Креативний компонент готовності до інноваційної педагогічної діяльності реалізується в оригінальному розв'язанні педагогічних завдань, в імпровізації, експромті. Креативний компонент виявляється через відкритість щодо педагогічних інновацій; гнучкість, критичність мислення; творчу уяву.

Рефлексивний компонент готовності до інноваційної педагогічної діяльності характеризує пізнання й аналіз педагогом явищ власної свідомості та діяльності. Реалізується цей компонент через такі рефлексивні процеси, як саморозуміння й розуміння іншого, самооцінювання й оцінювання іншого, самоінтерпретація й інтерпретація іншого.

На сьогодні існує велика кількість інноваційних технологій, які активно впроваджується в практику роботи закладів дошкільної освіти, серед них:

- технологія соціально-емоційного розвитку;
- технологія розвивального навчання Л. Занкова та Ельконіна-Давидова;
- технологія експериментально-пошукової діяльності;
- технологія ТРВЗ (теорія розв'язування винахідницьких задач);
- технологія фізичного розвитку за методикою М. Єфименка;
- здоров'язберігаючі технології;
- технологія психолого-педагогічного проектування;

– технології раннього навчання М. Зайцева та Г. Домана;

– технологія розвитку творчої особистості Г. Альтшуллера та інші.

Не всі педагоги відразу готові до впровадження інноваційних технологій, – багато з них стикаються з проблемою певного психологічного бар'єру, з небажанням змін і наявності певних незручностей в усталеній роботі за традиційною системою. Такі педагоги дуже чутливі до критики, мають страх перед невизначеністю, не бажають витрачати сили на нові способи педагогічної діяльності, не приймають все нове, нестандартне, що може порушити баланс внутрішньої душевної рівноваги.

Позбутися антиінноваційних бар'єрів можна шляхом організації творчих груп педагогів, де для кожного вихователя має бути створена ситуація успіху, терпимості до невдач (якщо педагог небайдужий до результатів своєї праці). Групові дискусії, рефлексивна інверсія, активне обговорення проблемних питань, – зменшують опір новому, орієнтують на досягнення успіху, а не на уникання невдач.

Ефективними є такі форми практичної роботи з кадрами як школи передового досвіду, де вивчається, поширюється система роботи вихователя, який працює за інноваційними технологіями, а його досвід роботи з дітьми має високий коефіцієнт педагогічної ефективності (зокрема, авторські школи). Доведена часом педагогічна доцільність проведення методичних семінарів, семінарів-практикумів, науково-практичних конференцій, проблемних семінарів, психологічних практикумів, ділових ігор, робота творчих лабораторій, психолого-педагогічних тренінгів тощо.

Виправданою у педагогічному і методичному значенні в колективах закладів дошкільної освіти вважають проведення «тижнів педагогічної майстерності» та «методичних місяців». Тижні педагогічної майстерності – це не лише демонстрація вихователями творчих досягнень у своїй роботі (створення освітнього-предметного середовища групи, наочних посібників, організація виставок, тематичних медіа-презентацій і т. ін.), а й перегляд вихователями безпосередньої педагогічної взаємодії своїх колег з вихованцями та їх батьками, проведення майстер-класів тощо.

Підвищенню фахової майстерності вихователів сприяє проведення в дитячому садку «методичного місяця», що уможливорює розв'язання

комплексу завдань у кількох напрямках діяльності методичної служби. Ідеться про:

– вивчення, узагальнення та поширення кращого педагогічного досвіду;

– організацію та проведення творчо-пошукової, науково-дослідницької роботи;

– оцінку авторських освітніх технологій, посібників, розроблених і створених вихователями;

– аналіз стану організації освітньо-виховного процесу в закладі дошкільної освіти у вимірах педагогічної творчості та майстерності вихователів [5].

Усі вищезазначені заходи змушують кожного небайдужого вихователя замислитись над низкою питань, важливих для самореалізації та самовдосконалення:

– Як часто у мене з'являється бажання більше дізнаватися про себе?

– Чи вважаю я, що маю потребу змінюватися?

– Чи впевнена я у своїх силах?

– Чи хочу я краще та ефективніше працювати, застосовуючи нові технології?

– Чи вмю я примусити себе змінюватися, коли це потрібно?

– Чи цікавлюся я думкою інших про мої риси та здібності?

– Чи важко мені самостійно застосовувати нове у своїй професійній діяльності, або легше використовувати технології, перевірені часом?

– Чи боюсь я невдач та помилок?

– Мої здібності та вміння відповідають вимогам професії?

– Чи сприяють інноваційні технології підвищенню рівня моєї педагогічної майстерності?

Висновки з даного дослідження і перспективи подальшого розвитку в цьому напрямку. Таким чином, життя жадає від сучасного педагога-майстра інноваційної поведінки, тобто активної і систематичної творчості в педагогічній діяльності. Інноваційна поведінка – це максимальний розвиток своєї індивідуальності. Щоб бути інноватором, корисно усвідомити, пережити і позбутися психологічних бар'єрів, «комплексів», що заважають реалізації інноваційної діяльності.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо в пошуку та розробці продуктивних, оригінальних форм і способів взаємодії та спілкування вихователів закладів дошкільної освіти та вчителів нової української школи з метою досягнення належного рівня наступності в роботі фахівців.

Список літератури:

1. Базовий компонент дошкільної освіти (нова редакція). *Дошкільне виховання*. 2012. № 7. С. 4–19.
2. Березюк В.С. Інноваційні технології в ДНЗ. Харків : Вид. група «Основа», 2017. 224 с. (Серія «ДНЗ. Керівнику»).
3. Ващенко Л.М. Управління інноваційними процесами в загальній середній освіті регіону: монографія. Київ : Видавниче об'єдн. «Тираж», 2005. 380 с.
4. Дичківська І. Інноваційні педагогічні технології: підручник. 3-тє вид., випр. Київ : Академвидав, 2015. 304 с. (Альма-матер).
5. Загородня Л.П. Педагогічна майстерність вихователя дошкільного закладу : навч. посіб. для студентів вищ. навч. закл. 2-ге вид. Суми : Університет. кн., 2018. 318 с.
6. Крутій К.Л. Освітній простір дошкільного навчального закладу: [монографія : у 2 ч. Ч. I. Концепції, проектування, технології створення] Запоріжжя : ЛПС ЛТД, 2009. 320 с.
7. Методичні аспекти реалізації Базової програми розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі» [Кононко О.Л., Плохій З.П., Гончаренко А.М. та ін.]; За ред. О.Л. Кононко. Київ : Світлич, 2009.
8. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012–2021 роки. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/go/344/2013>.

9. Нова українська школа: концептуальні засади реформування середньої школи Документ ухвалений рішенням колегії МОН 27/10/2016. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>.

References:

1. Bazovyi komponent doshkilnoi osvity (nova redaktsiia) (2012). [The basic component of preschool education]. *Doshkilne vykhovannia. Preschool education*, 7, 4–19. (in Ukrainian)
2. Berezyuk, V.S. (2017). Innovatsiini tekhnolohii v DNZ [Innovative technologies are in PEI]. Kharkiv. (in Ukrainian)
3. Vashhenko, L.M. (2005). Upravlinnia innovatsiinymy protsesamy v zahalnoi serednii osviti rehionu [A management innovative processes is in universal middle education of region]. Kyiv: Tirazh. (in Ukrainian)
4. Dychkivska, I. (2015). Innovatsiini pedahohichni tekhnolohii [Innovative pedagogical technologies]. Kyiv: Akademydav. (in Ukrainian)
5. Zahorodnia, L.P. (2018). Pedahohichna maisternist vykhovatel'ia doshkilnoho zakladu [Pedagogical mastery of educator of preschool establishment]. Sumy: Universytetska Knyha. (in Ukrainian)
6. Krutii, K.L. (2009). Osvitnii prostir doshkilnoho navchalnoho zakladu [Educational space of preschool educational establishment]. Zaporizhzhia: LIPS LTD. (in Ukrainian)
7. Kononko, O.L. (ed.) (2009). Metodychni aspekty realizatsii Bazovoi prohramy rozvytku dytyny doshkilnoho viku "Ya u Sviti" [Methodical aspects of realization of the Kernel program of development of child of preschool age "I in the World"]. Kyiv: Svitych. (in Ukrainian)
8. Natsionalna stratehiia rozvytku osvity v Ukraini na 2012–2021 roky (2013). [National strategy of development of education in Ukraine on 2012–2021]. Available at: <http://zakon.rada.gov.ua/go/344/2013>.
9. Nova Ukrainska Shkola: kontseptualni zasady reformuvannia Serednoi Shkoly (2016). [New Ukrainian school: conceptual principles of reformation of high school]. Available at: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>.